

НАТАЛЬЯ ЕВДОКИМОВА, ЛЮДМИЛА ОПАНАСЕНКО
г. Николаев

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ КАК СРЕДСТВО ПРОФЕССИОНАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ

В статье рассмотрены основные содержательные аспекты профессиональной консультации, определены ведущие причины обращения за профконсультационную помощью. Уточнены особенности различных направлений, типов и видов профконсультаций, раскрыты стратегии предоставления профконсультационных услуг.

Ключевые слова: профессионализация личности, профессиональная консультация, направления профессиональной консультации, стратегии предоставления профконсультационной помощи, типы профконсультаций, виды профконсультаций, этапы проведения профессиональной консультации.

Стаття надійшла до редколегії 01.04.1016

УДК 159.98:377.3

АННА ЖУРАВЕЛЬ

м. Глухів

azhuravel83@mail.ru

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ПОБУДОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

У статті досліджено проблему підготовки майбутніх психологів у вищій школі. Розглянуто періодизацію життєвого шляху професіонала і роль студентського віку у підготовці особистості до побудови професійної кар'єри. Проаналізовано сутність поняття психологічної готовності до професійної діяльності і здійснення професійної кар'єри. Описано основні компоненти готовності особистості до професійної діяльності, зокрема: мотиваційний, когнітивний, операційний та особистісний. Представлено психолого-педагогічні умови, що сприяють формуванню у студентів психологічної готовності до побудови професійної кар'єри.

Ключові слова: професійна діяльність, кар'єра, психологічна готовність до побудови професійної кар'єри, психолого-педагогічні умови.

У сучасному суспільстві пріоритет у ході працевлаштування надається конкурентоздатному спеціалісту, що уміє мобілізувати свій особистісний потенціал для вирішення професійних завдань, відповідно й професійна підготовка спеціалістів у ВНЗ має бути зорієнтована не лише на забезпечення студентів системою знань та формування у них необхідних умінь і навичок, а й на підготовку майбутніх спеціалістів до кар'єрного росту. У зв'язку з цим, одним із ключових напрямів фахової підготовки майбутніх психологів стає підготовка до побудови власної професійної кар'єри.

Проблема підготовки психологів у вищій школі набула особливого значення у зв'язку із великим соціальним запитом на таку спе-

ціальність та різними формами їхньої підготовки у межах ВНЗ.

Психолог взаємодіє з різними категоріями клієнтів, надає їм психологічну допомогу при вирішенні широкого спектру професійних та особистісних проблем. Відповідно для ефективного виконання своїх функцій і успішної побудови професійної кар'єри йому слід проявляти відкритість до не співпадаючих з власними поглядів і цінностей, гнучкість мислення та поведінки, терпимість до фрустрації та невизначеності, здатність до самоконтролю, високий рівень пізнавальної активності, організаторські здібності, креативність, інтуїцію тощо. Перераховані особистісні риси та уміння відносяться до психологічних чинників

мікрорівня, що впливають на успішність здійснення психологом професійної кар'єри.

Вдосконаленню вказаних особистісних рис і професійних умінь та їх ефективному розкриттю сприяють відкриті освітні системи, інтерактивні методи навчання, які використовуються у процесі підготовки студентів-психологів у вищій школі, під час підвищення кваліфікації спеціалістів та у безпосередній практичній діяльності психологів. Останнє десятиліття широкого розповсюдження у процесі підготовки психологів-практиків набули методичні тренінги, де для розв'язуваної проблеми підбираються практичні ситуації, «кейси» («case study»), тренінги навичок, індивідуальні і групові супервізії, а також так звані методи дії, до яких відносяться рольова гра, психодрама, соціодрама, інтерактивний аналіз ситуацій та споріднені з ними.

Роль студентського віку у підготовці особистості до побудови професійної кар'єри розглядається в роботах російських та українських вчених. Зокрема, досліджуються питання формування професійних очікувань (А. Фрадинська, Ю. Царьов), ціннісних орієнтацій, мотивів та професійної спрямованості (Н. Горбач, Я. Горських, Л. Назаренко, Т. Павлюк, В. Сич, А. Сотнікова), професійної компетентності (Р. Брик, О. Низовець, Т. Тат'яніна), професійного розвитку та самоздійснення особистості (Я. Горських, С. Кузікова, С. Максименко, І. Сингаївська). Суттєву роль у розумінні значення студентського віку у підготовці до здійснення професійної кар'єри відіграють ідеї, що розробляються у межах аналізу професійного становлення особистості.

У контексті аналізу досвіду підготовки студентів-психологів до побудови професійної кар'єри, важливо звернути увагу на періодизацію життєвого шляху професіонала [1], зокрема на стадію оптації, на якій відбувається професійне самовизначення, та стадію професійної освіти, на якій має відбуватися перебудова учбово-пізнавальної діяльності у професійно-орієнтовану. Аналізуючи специфіку цих стадій, можна говорити про те, що студентський вік відіграє важливу роль у професійному розвитку особистості і її підготовці до здійснення професійної кар'єри, оскільки у цей період відбувається продовження процесів

професійного самовизначення. Ефективність даного процесу значно залежить від активності самих студентів, від переорієнтації їх навчально-пізнавальної діяльності в професійно-орієнтовану [2].

Професійне становлення особистості розпочинається у навчальному закладі і великою мірою залежить від психолого-педагогічних умов забезпечення навчально-виховного процесу у вузі. Основні завдання тут пов'язані з «підготовкою висококваліфікованого фахівця, що не лише володіє необхідним обсягом теоретичних знань, практичних умінь і навичок, а й має необхідні професійно значущі особистісні якості, котрі дають йому змогу успішно адаптуватися до майбутньої діяльності, прагнути фахового й особистісного самовдосконалення, тобто бути професіоналом» [5].

Таким чином, одним із ключових чинників підготовки студентів до побудови професійної кар'єри є психологічна готовність до здійснення професійної кар'єри, тобто сукупність психологічних якостей, необхідних студентам для ефективної професійної діяльності і кар'єрного зростання [2]. У зв'язку з цим, результатом підготовки студентів-психологів до побудови професійної кар'єри має бути сформована у них психологічна готовність до професійної діяльності і здійснення професійної кар'єри. Оскільки провідним напрямом професійної діяльності психолога є консультативна робота з клієнтами, а особистісні риси, якості та уміння психолога, необхідні для успішного надання консультативної допомоги, відносяться до психологічних чинників мікрорівня, що впливають на розвиток професійної кар'єри, відповідно, психологічна готовність психолога до консультативної діяльності є передумовою його ефективної професійної діяльності і цілеспрямованої побудови професійної кар'єри.

На основі вивчення літературних джерел [3; 4 та ін.] можемо стверджувати, що у сучасній науці проблема готовності до праці досліджується на трьох рівнях: особистісному, функціональному і особистісно-діяльнісному.

В. Крутецький до основних складників психологічної готовності особистості відніс: відповідність підготовки вимогам діяльності, емоційно-вольову стійкість, намір максимально

використати знання, уміння, навички, самооцінку своєї підготовленості [3]. У межах компетентнісного підходу Е. Зеєр і А. Хуторський конкретними критеріями психологічної готовності називають компетенції як сукупність знань, умінь і якостей особистості, що забезпечують її здатність вирішувати професійні завдання [1].

Концептуальну основу нашого розуміння психологічної готовності психолога до професійної діяльності і побудови професійної кар'єри складають результати досліджень М. Д'яченко і Л. Кандибовича, К. Дурай-Новачкової, Л. Захарової, Л. Лежніної, В. Шадрікова, Р. Санжаєвої та ін., у яких підкреслюється, що психологічна готовність до професійної діяльності є діалектичною єдністю психічного стану і властивості особистості, тобто діалектичною єдністю функціонального і особистісного підходів до розуміння даного поняття. Враховуючи існуючі на сьогодні підходи у розумінні поняття психологічної готовності до професійної діяльності [1; 4 та ін.], у нашій роботі психологічну готовність психолога до консультативної діяльності як складової професійної кар'єри ми розглядаємо як комплекс різноманітних, при цьому взаємопов'язаних між собою, особистісних і функціональних характеристик суб'єкта, необхідних для ефективного виконання ним функцій психолога-консультанта, як системне утворення, складовими компонентами якого є професійно важливі особистісні якості і вміння психолога-практика і професійні вимоги до психолога-консультанта; тобто, його компетенції, рівень сформованості яких є достатнім для успішного початку самостійної консультативної діяльності і надання якісної допомоги клієнтам.

П. Горностаї виділяє змістовну сторону самої діяльності, як важливу умову виконання майбутньої діяльності. На його думку, готовність – це цілеспрямоване відображення в свідомості особистості системи професійних знань, навичок, умінь, потреб, мотивів, психологічних якостей, установок та відповідних станів, що дозволяють їй успішно включитися в професійну діяльність і виконувати її оптимальним для даної діяльності та даної особистості чином. Автор розглядає питання про формування індивідуального стилю у

структурі психологічної готовності до професійної діяльності.

За своєю структурою зазначена готовність включає такі основні компоненти: мотиваційний, когнітивний, операційний та особистісний.

Мотиваційний компонент – сукупність мотивів, необхідних для професійної діяльності та успішної побудови професійної кар'єри. *Когнітивний компонент* – сукупність знань, необхідних для досягнення успіху у професійній кар'єрі. *Операційний компонент* – сукупність умінь та навичок, необхідних для успішної побудови професійної кар'єри, які стосуються поведінкової активності студентів загалом та активності стосовно реалізації професійної кар'єри. *Особистісний компонент* – сукупність особистісних характеристик, необхідних для успішного здійснення професійної кар'єри.

У літературі описані й інші підходи до виокремлення основних компонентів готовності. Зокрема Л. Лежніна, О. Михайлов, Є. Шипілова у своїх роботах психологічну готовність студента до професійної кар'єри розглядають як особистісне утворення, що характеризується усвідомленням людиною можливості реалізації власних здібностей в умовах професійної діяльності, наміром здійснення професійної кар'єри. І, відповідно, у структурі психологічної готовності студента до професійної кар'єри виділяють наступні компоненти: *мотиваційно-ціннісний, оцінно-орієнтаційний, емоційно-вольовий*, що й обумовлюють формування цієї готовності.

У психолого-педагогічній літературі з проблеми дослідження [2 та ін.] виділено наступні психолого-педагогічні умови, що сприяють формуванню у студентів психологічної готовності до побудови професійної кар'єри:

- 1) формування й підтримка стійкої професійної спрямованості особистості студента на успішну кар'єру в обраній сфері діяльності, розвиток ціннісного ставлення до майбутньої професії, інтерес до неї, розвиток потреби у кар'єрних досягненнях;
- 2) розвиток і вдосконалення рефлексивних умінь, спрямованих на аналіз і оцінку власної професійної діяльності, своїх можливостей в обраній професії, формування образу «Я» як суб'єкта, зорієнтованого на професійну кар'єру, формування впевненості у собі тощо;

- 3) формування емоційної стійкості, цілеспрямованості, розвиток навичок самоконтролю.

Розвиваючи даний підхід у підготовці студентів до здійснення професійної кар'єри, Л. Карамушка і Т. Канівець зазначають, що формування психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри залежить від реалізації у процесі навчання у вищому навчальному закладі таких психологічних умов: 1) набуття студентами знань про сутність, види, етапи та чинники майбутньої професійної кар'єри; 2) оволодіння уміннями та навичками, необхідними для здійснення майбутньої професійної кар'єри; 3) аналіз та розвиток власних особистісних якостей, що впливають на підготовку до здійснення майбутньої професійної кар'єри [2].

Таким чином, підготовка студентів до побудови професійної кар'єри має бути спрямована на створення системи таких мотивів, відношень, установок, характеристик особистості, накопичення знань, умінь, навичок, які, активізуючись, забезпечують можливість професіоналу ефективно виконувати свої функції. Відповідно, підготовка студентів-психологів до консультативної роботи як складової їхньої професійної кар'єри має бути орієнтована, перш за все, на набуття студен-

тами теоретичних знань з основ психологічного консультування, усвідомлення сутності професійної кар'єри психолога і формування ціннісного ставлення до майбутньої професії; на формування та розвиток у них навичок, необхідних для консультативної діяльності і побудови професійної кар'єри; на розвиток найбільш важливих особистісних рис та якостей, що забезпечують результативність консультативної діяльності у контексті їхньої професійної кар'єри; формування активної позиції і творчого підходу до консультування і кар'єрних звершень.

Список використаних джерел

1. Зеер Э. Ф. Психология профессий / Э. Ф. Зеер. — Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. проф.-пед. ун-та, 1999. — 280 с.
2. Канівець Т. М. Формування психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.10 / Т. М. Канівець; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. — К., 2013. — 19 с.
3. Крутецкий В. А. Психология: ученик / В. А. Крутецкий. — М. : Просвещение, 1980. — 352 с.
4. Лежнина Л. В. Формирование готовности будущего педагога-психолога к профессиональной деятельности: монография / Л. В. Лежнина. — М. : Прометей МПГУ, 2009. — 240 с.
5. Чепелева Н. В. Психологічна служба у вищих закладах освіти / Н. В. Чепелева // Практична психологія та соціальна робота : наук.-практ. та освітньо-метод. журнал / за ред. М. Л. Губенко. — 2001. — № 6. — С. 2—4.

ANNA ZHURAVEL
Glukhiv

PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF EXPERIENCE OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS' PREPARATION TO CONSTRUCTION OF PROFESSIONAL CAREER

In the article the problem of future psychologists' preparation at higher school is researched. A division into periods of way of professional life and the role of student period in preparation to the construction of professional career are considered. Essence of concept of psychological readiness to professional activity and realization of professional career is analyzed. The basic components of readiness to professional activity are described, in particular: motivational, intellectual and personality. Psychological and pedagogical terms that assist forming of students' psychological readiness to the construction of professional career are presented.

Key words: professional activity, career, psychological readiness to the construction of professional career, psychological and pedagogical terms.

АННА ЖУРАВЕЛЬ
г. Глухов

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ОПЫТА ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ К ПОСТРОЕНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КАРЬЕРЫ

В статье исследована проблема подготовки будущих психологов в высшей школе. Рассмотрена периодизация жизненного пути профессионала и роль студенческого возраста в подготовке личности к построению профессиональной карьеры. Проанализировано понятие психологической готовности к профессиональной деятельности и осуществлению профессиональной карьеры. Описаны

основные компоненты профессиональной деятельности, в частности: мотивационный, когнитивный, операционный, личностный. Представлены психолого-педагогические условия, способствующие формированию у студентов психологической готовности к построению профессиональной карьеры.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, карьера, психологическая готовность к построению профессиональной карьеры, психолого-педагогические условия.

Стаття надійшла до редколегії 30.04.2016

УДК 378.015.311:172.4 – 044.352:165.321(045)

ЛЕСЯ ЗАЛАНОВСЬКА

м. Запоріжжя

lesia_zalanovskaia@ukr.net

ЕМПЕРІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ УМОВ ФОРМУВАННЯ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНІСТІ У СТУДЕНТІВ

Статтю присвячено емпіричному аналізу дослідження компонентів міжетнічної толерантності у студентської молоді. Найтісніший взаємозв'язок встановлено між етнічно-орієнтованим та особистісним компонентами міжетнічної толерантності й індексом етнічної толерантності.

Обґрунтовано важливість формування міжетнічної толерантності у студентів. Проаналізовано психолого-педагогічні умови формування міжетнічної толерантності у студентів, теоретично обґрунтовано методичні засади та результати емпіричного дослідження.

Ключові слова: міжетнічна толерантність, компоненти міжетнічної толерантності, умови, формування міжетнічної толерантності, студентський вік.

У зв'язку з сучасним станом розвитку нашої держави спостерігається загострення різноманітних за змістом і масштабом геополітичних, міжнаціональних, етнічних, екологічних, релігійно-моральних суперечностей, тому виникає необхідність глибокого осмислення шляхів прийняття системи цінностей, в основі якої лежать такі поняття, як: толерантність, співчуття, розуміння, емпатія тощо. Ефективність педагогічного забезпечення підтримки та захисту студентів в полікультурному середовищі залежить від розумних впроваджень нових педагогічних технологій. Впровадження інноваційних технологій в освітні установи забезпечить кожної особистості можливість самоідентифікуватися як представника тієї або іншої національної культури; створить умови для рівноправного діалогу з етнокультурним оточенням; включить студентів в глобальні процеси сучасності, пов'язані з засвоєнням національних і загальнолюдських цінностей, заснованих на принципах рівності і значущості культур.

Вивченням особливостей формування толерантності, зокрема визначенням умов формування цього процесу, займалися Г. Бардієр, А. Васильєва, Н. Капустіна, Є. Карпезна, Н. Лебєдєва, В. Літвінова, В. Паніна, Л. Почебут, Г. Солдатова та ін. У вітчизняних дисертаційних дослідженнях окремі аспекти зазначеної проблематики висвітлено у працях О. Бабчук, О. Кихтюк, Ю. Попика, А. Скок та ін. Аналіз наукової літератури свідчить про недостатнє вивчення умов формування міжетнічної толерантності у студентському середовищі.

Мета статті – емпіричне вивчення компонентів міжетнічної толерантності та теоретичне і емпіричне обґрунтування особливостей умов формування міжетнічної толерантності у студентів гуманітарного профілю навчання.

Для емпіричного обґрунтування особливостей умов формування міжетнічної толерантності було проведено емпіричне дослідження. Завданням дослідження було виявити взаємозв'язок компонентів психологічної структури